

УДК 7.012:712.256 (043.3)

Бондарчук Юлія Сергіївна¹,
канд. мистецтвозн., старший викладач,
Луцький національний технічний університет, Україна
E-mail: juliabond89@ukr.net

ТИПОЛОГІЯ ФОРМ ДИТЯЧОГО ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА У ГРОМАДСЬКИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. Наукова стаття висвітлює типологію дитячого ігрового середовища у закладах громадського призначення. Формування дитячого ігрового середовища відображає процес переходу від екстеріоризованого до інтеріоризованого виду. Інтеграція дитячого ігрового середовища з різними типами громадських закладів зумовлена природно-кліматичним, соціально-економічним, локалізаційно-часовим та функціонально-типологічним факторами. Типологічну диференціацію визначили функції гри та типи громадських закладів за функціональним призначенням. Інтегративні процеси привели до створення відпочинково-розважального, освітньо-виховного та діагностично-лікувального типів дитячого ігрового середовища. Кожен тип дитячого ігрового середовища відповідає потребам дітей та відповідним функціям ігор: розважальній, комунікативній, соціокультурній, оздоровчій. Визначено, що наявність виділених типологічних груп виявляє розважальне, навчальне та лікувальне значення гри.

Ключові слова: дитяче ігрове середовище (ДІС), громадський заклад, інтеграція, інтеріоризоване ДІС, екстеріоризоване ДІС, природно-кліматичний, соціально-економічний, функціонально-типологічний фактор, відпочинково-розважальне ДІС, освітньо-виховне ДІС, діагностично-лікувальне ДІС, функції гри.

Постановка проблеми. Необхідність формування нового художньо-виразного дитячого ігрового середовища (ДІС) у громадських закладах обумовлена процесами інтеграції. Різноманітність дизайнерських форм та методів організації ДІС за кордоном, у порівнянні з вітчизняним дизайном, якому

---

¹ © Бондарчук Ю.С.

притаманна одноманітність або кітч художньо-проектних рішень, актуалізує проблему вивчення та наслідування інноваційних зарубіжних зразків з метою розробки власних науково обґрунтованих положень.

Формування типології форм ДІС громадських закладів є не лише відображенням його проектних закономірностей, а й виступає основою для подальшого проектування та вдосконалення. Попри високу затребуваність ДІС у громадських закладах питання формування його типологічної структури не ставилося, що підтверджує актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Кузнецова І.О., Джоболда І.В. дали визначення терміну "гра" в дизайні, розглянули використання елементів гри у дизайні та архітектурі, вивчили принципи зонування інтер'єрів в контексті гри і провели інші дослідження для узагальненого поняття "гра в дизайні" [3, 4, 5], не конкретизуючи використання гри для ДІС.

Зарубіжний досвід проектування ДІС висвітлює інформацію вуличних дитячих ігрових майданчиків [10, 11, 12]. Поява ДІС у закладах громадського призначення зумовила перегляд вимог до проектування обладнання, що окреслюються у зарубіжних публікаціях [14].

Ігрове середовище розглядається в просторі громадського закладу, тому виникає необхідність залучення до дослідження матеріалів, які окреслюють типологічні характеристики та аспекти проектування громадських закладів. У зв'язку з цим є необхідність звернутися до наукових робіт, що висвітлюють особливості архітектури громадських центрів.

Звернення до вітчизняної й зарубіжної архітектури дозволяє розглянути типологію та класифікацію сучасних громадських центрів, що є важливим аспектом для проектування ДІС (С. Лінда [6]).

Значна увага приділяється дослідженню дитячих ігрових кімнат та кімнат відпочинку дітей в дитячих дошкільних закладах. Вчені аналізували внутрішнє середовище дошкільних навчальних закладів, де досліджувались спроби вдосконалення їх матеріально-технічної бази (О. Юрчишин [7]). Рекомендації для облаштування інтер'єрів, призначених спеціально для

активних ігор у ряді шкіл та інших дитячих закладів у США були розроблені американськими педагогами Полом Куртісом і Роджером Смітом [13]. Сучасні дослідники (Д. Катіс та М. Картер [8]) роблять акцент у своїй роботі саме на розвиваюче предметне середовище як систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку.

Відсутність у літературних джерелах комплексного аналізу типології ДІС у громадських закладах визначає необхідність дослідження обраної теми.

Мета. Метою роботи є науково обґрунтоване формування типології форм ДІС в структурі сучасних поліфункціональних закладів громадського призначення. Для реалізації мети вирішуються наступні завдання: 1) проаналізувати формування видів ДІС; 2) виділити фактори впливу на інтеграцію громадського закладу та ДІС; 3) охарактеризувати основні типи ДІС відповідно до функцій гри та типів громадських закладів.

Основна частина. У результаті проведеного дослідження було визначено, що ДІС формується в межах відкритого природного середовища та в межах інтер'єру, утворюючи такі види: екстеріоризоване та інтеріоризоване (за термінологією Н. І. Барсукової [1]). Інтеріоризоване ДІС є результатом інтеграції ДІС у житловий інтер'єр та в інтер'єр громадського закладу. Екстеріоризоване ДІС є ландшафтно-архітектурним утворенням. Зауважимо, що екстеріоризоване ДІС стало основою для створення інтеріоризованих форм ДІС в інтер'єрах громадських закладів.

Кожен тип громадського закладу передбачає сьогодні облаштування ігрового середовища для розваг дітей, мета утворення якого визначається специфікою та функціональною спрямованістю закладу. Типи громадських закладів різного функціонального призначення формують умови для створення відповідного ДІС, яке має відповідати потребам дітей.

Потреби дітей, функції ігор, типи громадських закладів визначають типи інтеріоризованого громадського ДІС. У процесі історичного аналізу функціонально-просторової еволюції ДІС встановлено, що його інтеграція обумовлена

природно-кліматичним, соціально-економічним, локалізаційно-часовим та функціонально-типологічним факторами.

Як свідчить інформація з різних наукових джерел, одним із основних чинників, що зумовив організацію ДІС у громадських закладах є природно-кліматичний фактор. Організація інтеріоризованого ДІС усуває проблеми впливу погодних умов чи особливостей ландшафту. Всесезонність є свідченням проектної орієнтації на середовище, яке не залежить від погодних умов.

На етапі виникнення інтеріоризованого ДІС домінуючими стає рентабельність ДІС для громадського закладу, визначаючи соціально-економічний фактор. Природно-кліматичний та соціально-економічний фактори є зовнішніми чинниками, які слугують передумовою інтеграції ДІС та громадського закладу. Особливості розташування інтеріоризованого ДІС та специфіка його використання зумовлюються локалізаційно-часовим фактором. Він обумовлює розташування ДІС в інтер'єрі громадського закладу, встановлюючи тривалість перебування дітей у ньому.

Відповідність функціональності ДІС призначенню громадського закладу формується під впливом функціонально-типологічного фактора. Він визначає інтеграцію певного ДІС із конкретним закладом громадського призначення. Цей фактор обумовлює функціональну, об'ємно-просторову організацію ДІС у громадському закладі на основі спільної мети, що полягає у відповідності функції гри функціям громадського закладу. Це пов'язано із розширенням та з підсиленням діяльності громадських закладів за рахунок організації у їх структурі ДІС. Тому ДІС, що спрямоване на лікування дітей, організують переважно у лікарнях та у реабілітаційних закладах, а ДІС інтелектуального та дидактичного спрямування – у навчальних закладах. Зважаючи на це, можемо заявити, що функціонально-типологічний фактор визначає типологічну диференціацію ДІС у залежності від функцій громадських закладів. Тісне переплетення потреб дітей із функціями ігор у межах ігрового середовища окреслило три типи інтеріоризованого ДІС, що

інтегроване з громадським закладом: відпочинково-розважальне, освітньо-виховне та діагностично-лікувальне.

В основі проектування ДІС лежить функціональність ігор, що відповідають потребам дітей. Розвага, як головна функція гри, визначила спрямування відпочинково-розважального ДІС. Такий тип ДІС призначений задовольняти потребу дитини в активності, включаючи її фізичну дозвіллеву діяльність. У відпочинково-розважальному ДІС важливого значення набувають розважальна, соціокультурна та комунікативна функції.

Відпочинково-розважальне ДІС у закладах дозвілля є цілісним утворенням, що призначене для відпочинку усієї сім'ї. Відпочинково-розважальне ДІС у транспортно-обслуговуючих закладах (залізничні, річкові, морські вокзали, аеропорти) виконує здебільшого утилітарну функцію – розвага дитини під час очікування транспортного засобу (потяга, літака, корабля тощо) (рис. 1.3). Відпочинково-розважальне ДІС, як тип інтеріоризованого ДІС, найчастіше організовується у закладах торгівлі (рис. 1.1) та громадського харчування (рис. 1.2) (супермаркетах, торгових центрах, автосалонах, кафе тощо). Наявність дитячої ігрової зони при торговому об'єкті стає невід'ємною складовою сучасної культури торгівлі. Заклади торгівлі та громадського харчування були одними з перших, що організували на своїй території ДІС. У таких закладах ДІС слугує засобом «замановання» відвідувачів, а також засобом продовження терміну їх перебування в громадському закладі. А для дітей – це розвага та соціалізація через імітацію діяльності батьків та переймання досвіду.

Соціокультурна функція гри у такому середовищі проявляється через імітаційні ігри: імітація купування (супермаркет), імітація управління транспортним засобом (аеропорт) тощо. У такому випадку ДІС запрограмоване на копіювання діяльності дорослих в ігровій розважальній формі. Діти, розважаючись, потрапляють у ситуації реального життя. При цьому відбувається імітація діяльності дорослих.

Комунікативна функція у таких ДІС забезпечується через спілкування дітей різного віку, соціального становища,

національності, фізичних даних (здорових, з обмеженими можливостями) та різної кількості, що визначає груповий та масовий характер комунікації.

Виникнення освітньо-виховного ДІС зумовлено потребою дітей у навчанні, розвитку, в набутті досвіду через гру. Воно організовується у дошкільних та навчальних, культурно-видовищних та культових громадських закладах.

Рис. 1. Відпочинково-розважальне ДІС: 1 – ТЦ «ІКЕА», м. Москва, Росія, 2006 р.; 2 – кафе «Clementi», Сінгапур, 2010 р.; 3 – аеропорт, м. Ванкувер, Канада, 2010 р.

Рис. 2. Освітньо-виховне ДІС: 1 – дитячий дошкільний заклад «HIBINOSEKKEI» м. Іокогама, Японія, 2013 р.; 2 – дитяча бібліотека «Kid's Republic Bookstore», м. Пекін, Китай, 2014 р.; 3 – Національний музей математики «MoMath», м.Нью-Йорк, США, 2002 р.

Рис. 3. Діагностично-лікувальне ДІС: 1 – лікарня «Nationwide Children's Hospital», м. Колумбус, США, 2008 р.; 2 – рекреаційний центр «Chinquapin Recreation Center», м. Александрія, США, 2006 р.; 3 – лікарня «Massachusetts General Hospital», м. Бостон, США, 2002 р.

Ігри в освітньо-виховному ДІС (рис. 2) базуються на забезпеченні інтелектуального та фізичного розвитку дітей.

Тому для освітньо-виховного ДІС домінуючою є функція самореалізації, за наявності соціокультурної, комунікативної та розважальної функцій. Освітньо-виховне ДІС у дошкільних та навчальних закладах (рис. 2.1) почало формуватись ще з моменту утворення такого типу громадських закладів (XVIII – поч. XIX ст.). Діти через гру пізнають предмети, спілкуються між собою та з вихователями, вчителями. Це зумовлює виникнення дидактичного характеру ігрової діяльності у ДІС.

Варто зауважити, що ДІС у дошкільних та навчальних закладах орієнтоване на вікові групи дітей та на відділення окремих ігрових зон. Коли фізична активність є фактором, що сприяє згуртованості у грі, то розумово-інтелектуальні здібності дітей у процесі навчання потребують диференціації на вікові групи. Відповідно до віку дітей визначають особливості ігрових конструкцій і обладнання, що регулюються нормами ергономіки для дітей дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку. Крім цього, зараз набуває популярності ДІС у вищих навчальних закладах. Причиною створення ДІС в університетах стала потреба у догляді за дітьми працівників університету на час проведення занять батьками. Простір шкіл, дитсадків переобладнується у ДІС, формуючи освітньо-виховне середовище, використовуючи концепцію навчання через гру.

У культурно-видовищних закладах (рис. 2.2, рис. 2.3) організація ДІС є логічним продовженням концепції даних громадських закладів. Заклади культури (бібліотеки, музеї) широко практикують організацію спеціальних приміщень для дітей, з якими прийшли відвідувачі. Прикладом цього є створення медіатек, що передбачають формування спільного простору у бібліотеках для дорослих та дітей. У таких типах громадських закладів освітньо-виховне ДІС гносеологічно спрямоване, особливо це характерно для тематичних зарубіжних музеїв (рис. 2.3). Значна кількість об'єктів, які є науково-пізнавальними музеями, здебільшого природничо-наукового характеру, розроблені із орієнтацією на дитячу аудиторію. Оскільки ДІС у таких закладах формується з об'єктів, які, в

першу чергу, складають музейну експозицію, то процес організації ігрового середовища для дітей у музеях вимагає відповідних засобів дизайну. Рух та взаємодія дітей у ДІС музеїв формують процес пізнання.

Значно відрізняється від попередніх типів діагностично-лікувальне ДІС, яке, крім розважальної функції, виконує оздоровчу функцію (рис. 3). Істотною особливістю діагностично-лікувального ДІС є використання ігротерапії як методу психотерапевтичного впливу на дітей із використанням гри. Метод ігрової психотерапії використовується в межах індивідуального та групового оздоровлення, тому комунікативна функція такого середовища проявляється частіше у спілкуванні дитини-пацієнта з лікарем. Діагностично-лікувальне ДІС організовується в оздоровчо-відпочинкових закладах з ціллю охорони здоров'я, фізичної культури. Концепція проектування такого ДІС базується на використанні ігор оздоровчо-лікувального характеру. Діти відвідують їх задля оздоровлення та лікування (будинки відпочинку, лікувально-профілактичні заклади). Часто в таких закладах проектують ДІС для дітей з обмеженими фізичними можливостями. У будівлях лікувально-профілактичних установ ігровий процес орієнтований на використання різноманітних методик гри та спеціалізованого ігрового обладнання, що відволікає дитину від, власне, лікувальних процедур та сприяє її оздоровленню. Особливістю діагностично-лікувального ДІС в оздоровчо-відпочинкових закладах є його спрямованість на лікувальний процес. Ігри можуть бути частиною лікувальних процедур, можуть складати підготовчий етап перед лікуванням дитини або завершальний етап лікування (реабілітація дитини).

Висновки. Проектування інтеріоризованого ДІС є однією з ознак функціональної багатогранності громадських закладів та реалізації потреб дітей. Сукупність природно-кліматичного, соціально-економічного, локалізаційно-часового та функціонально-типологічного факторів спричинила процес інтеграції ДІС із різними видами громадських закладів, а функції гри визначили типологічну диференціацію ДІС. Характерною рисою стала відповідність типів ДІС

(відпочинково-розважального, освітньо-виховного та діагностично-лікувального) типам громадських закладів за функціональним призначенням. Функції ігор дозволили виділити типи ДІС та окреслити їх характерні відмінності. Типологічна диференціація ДІС здійснюється на засадах відповідності ДІС призначенню громадського закладу та функціям ігор. Втілення функцій гри у проектуванні інтеріоризованого ДІС, а також наявність типологічних груп ДІС пояснюється виявленням розважального, навчального і лікувального значення гри.

Перспективи подальшого дослідження. У подальшому дослідженні планується виділити системні підходи до організації ігрової діяльності в інтер'єрах громадських закладів. Пошук передумов для виникнення нових функціональних можливостей ігрових процесів на основі виявлення особливостей інтеграційної взаємодії середовищних об'єктів стане перспективним напрямком дослідження.

Література

1. Барсукова Н. И. Дизайн среды в проектной культуре постмодернизма конца XX – начала XXI века: автореф. дис. ... д-ра искусствоведения. Москва, 2008. 20 с.
2. Бондарчук Ю.С. Принципи проектування дитячого ігрового середовища в закладах громадського призначення: автореф. дис... канд. мист. Харків, 2017. 20 с.
3. Кузнецова І.О., Джоболда І.В. До питання використання терміну «гра» в дизайні. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр.* Харків: ХДАМ, 2011. №7. С.10-11.
4. Кузнецова І.О., Джоболда І.В. Принципи зонування інтер'єрів в контексті гри. *Прикладна геометрія та інженерна графіка. Міжвідомчий наук.-техніч. зб.* Київ: КНУБА, 2010. Вип. 85. С. 35 – 41.
5. Кузнецова І.О., Джоболда І. В. Елементи гри у дизайні та архітектурі. *Прикладна геометрія та інженерна графіка. Міжвідомчий наук.-техніч. зб.* Київ: КНУБА, 2010. Вип. 84. С. 232 – 240.
6. Лінда С. М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. 608 с.

7. *Юрчишин О. М.* Об'єкти дитячого дошкільного та позашкільного виховання надмалої місткості в житловому середовищі: автореф. дис... канд. архітектури. Київ, 2009. 20 с.
8. *Curtis D., Carter M.* Designs for Living and Learning, Second Edition: Transforming Early Childhood Environments. Yorkton Court MN: Redleaf Press, 2015. P. 360.
9. *Heidemann S.* Play: The Pathway from Theory to Practice. Yorkton Court MN: Redleaf Press, 2010. P. 160.
10. *Pinfold B.* Urban parks for youngster. *RIBA Journal*. 1973. Vol. 80. N 3. P. 146–153.
11. *Sudarsana M.* Designing Outdoor Environments for Children: Playground Design ("Designing Environments for Young Children" Book 1). California, 2012. P. 70.
12. *Tai L., Haque M.* Designing Outdoor Environments for Children: Landscaping School Yards, Gardens and Playgrounds. New York: McGRAW-HILL, 2006. P. 401.
13. *Позичайло А.* Ростемо чемпіонами. URL: <http://www.gazeta.lviv.ua/sites/default/files/life/>
14. *Historie Om Kompan Legepladser og Legeredskaber Kompan.* URL: <http://www.kompan.dk/om-kompan/historie/>

References

1. *Barsukova N. I.* Design of the environment in the project culture of postmodernism at the end of the XXth century and the beginning of the XXIst century: the author's abstract. dis. ... Doctor of Arts. Moscow, 2008. 20 p. (in Russian)
2. *Bondarchuk Y.S.* Principles of designing children's play environment in public institutions: author's abstract. Dis ... Cand. of art studies. Kharkiv, 2017. 20 p. (in Ukrainian)
3. *Kuzneczova I.O., Dzhobolda I.V.* The question of using the term "play" in design. *Bulletin of the Kharkov State Academy of Design and Arts: Sb. sciences works*. Kharkiv: KDADM, 2011. P. 10-11. (in Ukrainian)
4. *Kuzneczova I.O., Dzhobolda I.V.* Principles of zoning interiors in the context of the game. *Applied geometry and engineering graphics. Interdepartmental sciences technician collection*. Kyiv: KNUBA, 2010. N85. pp. 35-41. (in Ukrainian)
5. *Kuznetsova I. A., Dzhobolda I. V.* Elements of the game in design and architecture. *Applied geometry and engineering graphics. Interdepartmental sciences technician collection*. Kyiv: KNUBA, 2010. N 84. P. 232-240. (in Ukrainian)
6. *Linda S. M.* Architectural Design of Public Buildings and Structures: Teaching. manual. Lviv: Publishing House of the National University "Lviv Polytechnic", 2010. 608 p. (in Ukrainian)

7. *Yurchyshyn O. M.* Objects of preschool and extracurricular education of a super-large capacity in a living environment: author's abstract. Dis ... Cand. Architecture. Kyiv, 2009. 20 c. (in Ukrainian)
8. *Curtis D., Carter M.* Designs for Living and Learning, Second Edition: Transforming Early Childhood Environments. Yorkton Court MN: Redleaf Press, 2015. P. 360.
9. *Heidemann S.* Play: The Pathway from Theory to Practice. Yorkton Court MN: Redleaf Press, 2010. P. 160.
10. *Pinfold V.* Urban parks for youngster. RIBA Journal. 1973. Vol. 80. N 3. P. 146-153.
11. Designing Outdoor Environments for Children: Playground Design (Designing Environments for Young Children's Book 1). California, 2012. p. 70.
12. *Tha L., Haque M.* Designing Outdoor Environments for Children: Landscaping School Yards, Gardens and Playgrounds. New York: McGRAW-HILL, 2006. P. 401.
13. *Pozichailo A.* To grow a champion. URL: <http://www.gazeta.lviv.ua/sites/default/files/life/>(in Ukrainian)
14. *Historie Om Kompan Legepladser og Legeredskaber Kompan.* URL: <http://www.kompan.dk/om-kompan/historie/>

Аннотация

Бондарчук Ю.С. Типология форм детской игровой среды в общественных заведениях. Научная статья освещает типологию детской игровой среды в учреждениях общественного назначения. Формирование детской игровой среды отражает процесс перехода от экстерииризованного к интерииризованному виду. Интеграция детской игровой среды с различными типами общественных заведений обусловлена природно-климатическим, социально-экономическим, локализационно-временным и функционально-типологическим факторами. Типологическую дифференциацию определили функции игры и типы общественных заведений по функциональному назначению. Интегративные процессы привели к созданию развлекательного, образовательно-воспитательного и диагностично-лечебного типов детской игровой среды. Каждый тип детской игровой среды соответствует потребностям детей и соответствующим функциям игр: развлекательной, коммуникативной, социокультурной, оздоровительной. Определено, что наличие выделенных типологических групп обнаруживает развлекательное, учебное и лечебное значение игры.

Ключевые слова: детская игровая среда (ДИС), общественное заведение, интеграция, интерииризованное ДИС, экстерииризованное ДИС, природно-климатический, социально-экономический,

функционально-типологический фактор, ДИС отдыха и развлечения, образовательно-воспитательная ДИС, диагностично-лечебная ДИС, функции игры.

Abstract

Bondarchuk Y. S. Typology of the Forms of Children Playing Environment in the Public Institutions. *The scientific article highlights the typology of children playing environment in public institutions. The formation of the children playing environment reflects the process of transition from an exteriorized to an internized form. Integration of the children playing environment with various types of public institutions is due to the natural-climatic, socio-economic, localization-time and functional-typological factors. Typological differentiation of children playing environment in public institutions was defined by needs of children, the functions of the play and types of the public institutions by functional purposes. Under the influence of the functional-typological factor were formed leisure and entertainment, educational, diagnostic and therapeutic types of the children playing environment. Every type of children playing environment meets the needs of children and the corresponding playing functions: entertaining, communicative, social and cultural, health. The entertainment function is inherent by all types of children playing environment. It is the main for the leisure and entertainment type of children's children playing environment. Communicative and socio-cultural functions inherent by educational type of children playing environment. The recreational function of the play is realized through playing therapy in the diagnostic and therapeutic type of children playing environment. Leisure and entertainment type of children playing environment is the most widespread and typical for institutions of trade, public catering, transport services and entertaining establishments; educational type - for preschool and educational, cultural-entertainment and religious public institutions; diagnostic-medical type - for health and recreation establishments. It is determined that the presence of selected typological groups reveals the entertaining, educational and therapeutic value of the play.*

Keywords: *children playing environment, public institution, integration, internalized children playing environment, exteriorized children playing environment, natural and climatic factor, social and economic factor, functional and typological factor, leisure-entertaining children playing environment, educational-educational children playing environment, diagnostic-medical children playing environment, playing functions.*

Стаття надійшла в редакцію 04.02.2018 р.

Стаття прийнята до друку 19.02.2018 р.